

חזרת הש"ץ

נתיבי עם, צ', קכ"ד

נתיבי עם, סימן צ' סעיף כ"ג, מלמד את הנהגתו של האר"י ז"ל בזמן התפילה.

" האר"י ז"ל היה מתפלל כל התפלות ... מתוך הסידור ורק תפילת השמונה עשרה וגם החזרה היה מתפלל בעל פה...בזמננו, מוסיף נתיבי עם, שאין מי שיוכל לצמצם כוונתו אך ורק באמרי פיו, ראוי והגון להתפלל גם תפילת שמונה עשרה, מתוך הסידור ובפרט החזרה, שכמה פעמים שהשליח ציבור טועה ואם אין מי שמביט בסידור, אין מחזירים אותו. ולכן אנשי מעשה בירושלים, גם החזרה שומעים מתוך הסידור."

ענין החזרה נדון רבות אצל הפוסקים והיו מי שנואשו מן הקהל שאינו שם על לב את המעמד של החזרה והעדיפו שלא לומר את החזרה בכלל ולא לבוא לידי ספק של ברכות לבטלה, אם לא יענו אמן ולא יקשיבו לכל מילה היוצאת מפי השליח ציבור. גם הרמב"ם נזקק לזה ויש האומרים שאף ביטל את החזרה בקהילה בה התפלל מכיון שהזלזול היה כה רב שגרם אפילו חלילה לחילול שמים בעיני הזרים

ישנן קהילות שאף הרחיקו לכת ובטלו את החזרה של מוסף ותרגלו את הקדושה עם התפילה בלחש של המתפללים. אחת מהן היתה זו שבעוב"י סטנבול. סימן קכ"ד בנתיבי עם.

השולחן ערוך, בסימן קכ"ד סעיף א', "לאחר שסיימו הצבור תפלתן, יחזור ש"צ התפלה, שאם יש מי שאינו יודע להתפלל, יכוין למה שהוא אומר, ויוצא בו." וממשיך לפרט: "וצריך אותו שיוצא בתפילת השליח ציבור לכוון לכל מה שאומר הש"ץ מראש ועד סוף. ואינו מפסיק ואינו משיח ופוסע שלוש פסיעות לאחוריו, כאדם שמתפלל לעצמו." ללמדנו משמעות המשמעת הנדרשת מן השומע.

הרב נתיבי עם נשאל, כאמור, מראש הקהילה של איסטנבול על חזרת תפילת מוסף. "מנהגם מקדמת דנא להתפלל הש"ץ בקול רם השלוש הראשונות יחד עם ציבור המתפללים ואומרים קדושה כולם כאחד ומשלימים בלחש כל התפילה באין חזרה". המנהג לא נראה לראש הקהילה (ראב"ד הכהן שליט"א) ודרש לשוב למנהג המקובל של תפילת עמידה של מוסף בלחש ולאחר מכן חזרה בקולו של הש"ץ. כמנהג כל ישראל. הקהל לא קיבל את דעת המנהיג ועל כן פנה הוא אל הרב המחבר, שיחווה דעתו.

סימן קכ"ד סעיף א' של נתיבי עם מוקדש כולו לתשובה המפורטת, המלאה והמנומקת. תחילתה של חוות הדעת הוא: "יסוד ההלכה של חזרת התפלה בצבור הוא בסוף מס' ראש השנה, דתנן התם: כשם שש"ץ חייב כך כל יחיד ויחיד חייב... אין הש"ץ מחזיר את התפלה אלא להוציא את שאינו בקי... זאת בתפלה של כל השנה". ונפסקה ההלכה, כאמור, "שאף על גב שכולם בקיאים והתפללו בלחש, יחזור הש"ץ התפלה כדי לקיים תקנת חכמים". ואלה הם גם דברי הרמב"ם, במקומם. ובהמשך מאיר עינינו: ולפי דרך האמת יש טעם כמוס בדבר. והגם שהרמב"ם במקומו ובזמנו בטל התפלה בלחש... עשה זאת משום עת לעשות לה' , שהיה זלזול גדול בפני אומות העולם... והכוונה היתה שכאשר יהי הקהל עירני דין ומרוכז בכוונות התפלה ובעניית אמן ישוב מנהג ישראל לכנו.

ומסכם הרב את חוות דעתו בהצהרה עקרונית, "נכון הדבר שלא לבוא לידי מחלוקת", "בודאי גמור שיפה להחזיר לדינא דגמרא, דהן על פי הפשט והן על פי הסוד – תרוויהו צריכי. כן עמ"א דבר".

בנתיבי עם מציין בסימנים אחרים, עוד כמה דקדוקים הנוגעים לחזרת הש"ץ ולמנהגי הקהל, שחלקם הוזכרו לעיל.

העקרון של כוונות מוכר לפוסקים, אך בתוך עמם הם יושבים והקלו: "אין חוזרים בשביל חסרון כוונה, וידוע שעלול לא לכוון אף בחוזרו. אם כן למה יחזור". וסיים הרב את תשובתו: "והימ"ן וי"ם"

וה' יראנו מתורתו נפלאות ויצילנו משגיאות

אהוד